

Глобальна педагогіка — методологічний виклик сьогодення

Пошук шляхів до цілісності світу, до набуття людиною здатності розуміти, жити і діяти в ньому приводить філософську думку сьогодення до переосмислення сутності освіти і її ролі у швидкозмінному ХХІ ст. Однією з основних тенденцій філософії, яка може слугувати основою для побудови сучасної освітньої парадигми, є «філософія глобальних проблем» як комплекс ідей і концепцій, що ґрунтується на об'єктивності розвитку сукупних глобальних зв'язків: соціокультурних, політико-економічних, релігійних, природничо-господарських тощо [2, с. 166]. Аналіз літератури з теми дослідження показав, що провідну мету гуманітарної науки філософи цього напрямку вбачають, зокрема, у пошуку об'єднувачого чинника, можливих шляхів і підходів, що сприяють взаємодії знання, координують і консолідують інтеграційні процеси в галузі освіти.

На тлі глобалізації світової економіки, створення численних міжнародних політичних і громадських організацій, глобальних інформаційних мереж загострюються сучасні проблеми, що загрожують існуванню людству, зокрема, проблеми екологічного й соціального характеру. Одним із проявів гуманістичної відповіді на всезагальні виклики сучасності вчені вважають концепцію глобальної освіти, що ґрунтується на основоположній ідеї про виховання у людини нового, цілісного бачення й сприйняття світу, а також її місця у взаємопов'язаному і швидкозмінному навколишньому середовищі. З другого боку, поява останніми роками різноманітних педагогічних систем і концепцій свідчить, насамперед, про пошук нових ціннісно-сміслових орієнтирів у сучасній освіті, спричинений глобальними соціально-педагогічними проблемами: необхідністю розробки нових стратегій змісту й організації освіти, адекватних реаліям ХХІ ст.; формуванням поглядів на світ, як на багатоманітність й водночас єдине ціле, в якому від дій кожної людини залежить благополуччя усіх; створенням нової гуманістичної парадигми освіти. На особливу увагу заслуговують організація і керування педагогічними процесами як компонентами інноваційного педагогічного менеджменту, за допомогою яких ефективно вирішуються актуальні завдання формування стратегії освіти і виховання для ХХІ ст. на різних рівнях, розробка і впровадження нових педагогічних моделей взаємодії між суб'єктами педагогічного процесу тощо.

**Наталія
АВШЕНЮК**
*кандидат
педагогічних наук,
старший науковий
співробітник,
завідувач відділу
порівняльної
професійної
педагогіки
Інституту
педагогічної освіти
і освіти дорослих
НАПН України*

Усе зазначене спонукає до пошуку нових педагогічних концепцій навчання й виховання і розробки на їх основі нових педагогічних технологій. Однією з таких концепцій є глобальна освіта й глобальна педагогіка, котрі мають забезпечити формування цілісної особистості, а також наповнити зміст педагогічного процесу загальнолюдськими цінностями. Отже, на наш погляд, актуальність проблеми дослідження визначається наявністю суперечності між об'єктивною необхідністю врахування актуальних тенденцій теорії і практики освіти, пов'язаних з входженням до світового освітнього простору, та недостатнім вивченням у вітчизняній педагогічній науці сучасного стану і основних тенденцій розвитку концепцій глобальної освіти та глобальної педагогіки.

Глобальна освіта, як один із напрямів у теорії освіти і практиці навчання, вперше була обґрунтована у США у 70-ті роки ХХ ст. Саме у той час американські педагоги (Р. Хенві, Дж. Боткін) дійшли висновку про необхідність формування у підростаючого покоління певного цілісного світосприйняття дійсності, відчуття приналежності до всього, що відбувається у світі, відповідальності за майбутнє планети, встановлення гармонійних відносин з природою, суспільством, світом загалом та з самим собою, зокрема [3, с. 455]. Різні аспекти виховання глобально орієнтованої особистості «людини світу» легко можна прослідкувати у працях російських філософів В. Соловйова, Н. Бердяєва, В. Вернадського, С. Булгакова. У радянський період з 1965 р. під егідою ЮНЕСКО створювалися інноваційні школи, які реалізуючи програму формування глобальної свідомості, одержали статус Асоційованих шкіл ЮНЕСКО. У ті часи ініціювалися спроби створити радянські теоретичні концепції глобалізації в логіці ідей інкультурації, виховання «людини Всесвіту», яка мислить глобально і діє локально тощо. Однак вони не набули широкого розголосу інноваційні практики, хоча, безумовно, містили значний потенціал.

Упродовж останніх десятиліть глобальна освіта стала об'єктом і предметом дослідження переважно зарубіжних педагогів, психологів та філософів. Найбільш розробленими нині є такі напрями теорії і методології глобальної освіти: основні компоненти глобальної освіти (Я. Такер), цілі і завдання глобальної освіти (С. Леймі), моделі глобальної освіти (Р. Хенві, Дж. Боткін), методи глобальної освіти (У. Кніпп), еволюційні підходи до глобальної освіти (І. Ільїн, А. Урсул). Філософському осмисленню глобальної освіти і глобальної педагогіки присвячені праці українських учених В. Кудіна, В. Буряка.

Найпоширенішими у світовому освітньому просторі вважають дві моделі глобальної освіти, розроблені американськими науковцями Р. Хенві та Дж. Боткіним, що не суперечать, а доповнюють одна одну. Вони поєднують загальнолюдський та локальний аспекти, філософське осмислення і конкретну реалізацію. Зазначені моделі розглядають світ як єдине ціле, величезну глобальну общину, яка існує у вигляді системи взаємозв'язків та взаємозалежностей. Вони базуються на принципах глобалізму, холізму, гуманізму і міждисциплінарного підходу і певною мірою є одним із напрямів інтеграції єдиного світового освітнього простору, що відкриває нові глобальні перспективи.

Отже, на думку Роберта Хенві [4, с. 11]: «Свобода культурного самовизначення індивіда розширює його ментальні можливості, роблячи суб'єкта неза-

лежним «громадянином світу», здатним вірно зрозуміти ті культурні артефакти, з якими він стикається, але які не належать його культурі. Індивід виходить з-під диктату колективної підсвідомості: межі його культурних інтерпретацій стають рухливими, світ особистості знаходить повноту і глибину знову освоєваних смислів; людина починає краще розуміти іншу людину, чия «іншість» вже не насторожує, а оцінюється як необхідна умова продуктивного діалогу». А відтак обґрунтування сутності глобальної освіти дослідник базує на сукупності так званих планетарних вимірів: формування об'єктивного світосприйняття, вивчення стану планети, розвитку крос-культурної компетентності, розуміння динаміки світових процесів й усвідомлення можливості вибору.

Джеймс Боткін [1, с. 41] у розробленій ним моделі глобально-орієнтованої освіти вважає, що традиційна освіта спрямована на несвідоме пристосування до дійсності, а людству варто переходити до свідомого передбачення, що притаманне інноваційному підходу. Такий підхід полягає у єдності двох аспектів — передбачення і співпричетності. При цьому передбачення трактується як здатність упоратися з новими ситуаціями, передбачати події, пов'язувати минуле з теперішнім і майбутнім, оцінювати наслідки поточних подій і рішень, створювати нові альтернативи і поділяти відповідальність за прийняті рішення. Натомість, співпричетність розглядається як здатність до співробітництва, діалогу, взаєморозуміння і співпереживання, удосконалення комунікативних умінь і навичок.

Значного успіху, на нашу думку, в обґрунтуванні глобальної освіти й глобальної педагогіки досягли канадські дослідники. Представники канадської наукової школи Д. Браун, Д. Прайсверк, М. Сенд, І. Стокко та А. Янг [5, с. 5] розглядають глобальну освіту у взаємозв'язку п'яти складових, а саме: експериментальної освіти, що спирається на інноваційні міжнародні програми розвитку й вивчення стану справ у країнах, що розвиваються, а також визначення ролі певної країни в інтернаціональному цивілізаційному прогресі; екологічної освіти, що сприяє розумінню екологічних проблем і допомагає в розвитку свідомої поведінки щодо навколишнього середовища; правової освіти, що розкриває громадянські, політичні, економічні та соціальні права в загальноосвітньому контексті; вихованні пацифізму, що вивчає проблеми війни й роззброєння, заохочує міжнародне порозуміння на глобальному, національному та локальному рівнях; полікультурної освіти, що забезпечує розуміння природи культурно неоднорідного суспільства і формує толерантне ставлення до нього.

Отже, глобальна освіта вважається могутнім засобом впливу на особистість через поєднання загальнолюдських проблем із місцевим матеріалом, який підносить їх значущість для учнів і студентів. При цьому наочніше виявляються економічні й культурні зв'язки між різними країнами. Відтак, в основі глобального виховання лежить необхідність розуміти, усвідомлювати й звертатись до загальних проблем, що непокоять світову спільноту.

Усвідомленому сприйняттю глобальних змін, а також необхідності міжнародного співробітництва задля сталого й безпечного розвитку світу сприяють різноманітні конвенції, декларації та кампанії, ініційовані наднаціональними

міжнародними організаціями і громадськими асоціаціями розвитку громадянського суспільства. Одним із результатів їх діяльності стало обґрунтування поняття «глобальна освіта». Джерела трактування цього явища знаходимо у документах міжнародних організацій, датованих другою половиною ХХ — початком ХХІ ст., а саме у: 26 Статті Всесвітньої Декларації про права людини ООН (1948); Рекомендації ЮНЕСКО щодо освіти заради міжнародного порозуміння, співпраці й миру, забезпечення прав людини й фундаментальних прав свободи (1974); 36 Розділі Рекомендації ООН щодо сприяння освіті, публічній поінформованості й підготовці у сфері захисту й розвитку довкілля (1992); Декларації та Плані дій ЮНЕСКО щодо освіти заради миру, демократії та дотримання прав людини (1995); Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Цілі тисячоліття» (2000).

Необхідно наголосити, що усі зазначені документи певною мірою сформували концепцію глобальної освіти, що знайшла своє повне відображення у «Маастрихтській Декларації про глобальну освіту» (2002) [8, с. 147—152]. У ній, зокрема, зазначається, що глобальна освіта спрямована на усвідомлення громадянами реалій глобалізованого світу та розвиток його як суспільства справедливості й рівноправ'я для всіх. Глобальна освіта як міждисциплінарне явище, об'єднує підходи розвивального навчання; правового й пацифістського виховання; конфліктології; полікультурної, громадянської й екологічної освіти.

Аналіз соціально-педагогічних досліджень європейських інституцій, зокрема Північно-південного центру Ради Європи засвідчив, що глобальна освіта уособлює знання, уміння, цінності й ставлення, необхідні для збереження сталого поступу світового суспільства, в якому кожний індивід має право на повне розкриття власного потенціалу. Натомість, на думку європейських учених А. Габезудо, Х. Хрестідіса, Ф. Гальбартшлагера [7] та інших розробників «Посібника для педагогів з упровадження глобальної освіти» глобальна педагогіка, пов'язана не лише з усвідомленням різноманітності поглядів на глобальні проблеми, а й тим, що вчитель викладає, як він навчає, у якому контекстному середовищі відбувається навчальний процес. Саме тому в міжнародному освітньому середовищі наразі обґрунтовується глобальна компетентність педагога як комплекс знань про регіони світу, різноманіття культур, глобальні проблеми, а також умінь ефективної взаємодії з глобальним середовищем, зумовлених відповідальним ставленням. Глобальна компетентність педагога деталізується у вигляді восьми взаємопов'язаних ключових характеристик, а саме:

1. *Педагоги є майстерними й обізнаними практиками*, які глибоко розуміють зміст предметів викладання й успішно залучають студентів до їх вивчення шляхом демонстрації взаємозв'язку змісту з повсякденним практичним життям; виявляють допитливість та володіють таким складом розуму, що спонукає їх до навчання впродовж життя з метою удосконалення своєї педагогічної майстерності; мають здібності інтегрувати зарубіжний контекст, міжнародні проблеми та перспективи до стандартизованого шкільного й університетського курікулумів; використовують дослідницько-пошукову модель навчан-

ня, що спонукає студентів активно експлуатувати різні ідеї для продукування нового знання, вирішення проблеми, розвитку власного розуміння змісту навчального предмета; спонукають студентів до аналізу й рефлексії власної траєкторії навчання; використовують різні форми оцінювання для оцінки й моніторингу процесу навчання студентів.

2. *Педагоги є глибокими мислителями, здатними майстерно вирішувати проблеми*, які розуміють природу складних проблем; збирають, аналізують, систематизують інформацію з різних джерел; толерантно сприймають двозначність і невизначеність, пропонують потенційно життєздатне вирішення проблеми; використовують свої уміння на користь розв'язання як індивідуальних навчальних проблем своїх учнів і колег, так і колективних питань шкільної громади; спостерігають за своєю педагогічною дією, використовують нові стратегії для пошуку індивідуальних підходів до кожного студента, а також різноманітні ресурси для досягнення максимальних навчальних результатів студентів; консультують студентів і допомагають їм подолати виклики й труднощі у навчанні.

3. *Педагоги є культурно розвиненими професіоналами*, які визнають, цінують та поважають етнічну і культурну різноманітність шкільної громади й навчають студентів ефективно співпрацювати з представниками різних прошарків суспільства; усвідомлюють внесок різних культур у розвиток Америки, визнають полікультурне середовище класу і використовують відповідні навчальні стратегії для його культурного збагачення; визнають різні рівні академічної і соціальної грамотності студентів та допомагають їм їх поєднати.

4. *Педагоги обізнані про динаміку глобальних перетворень у світі*, вони розуміють міжнародні проблеми глобального характеру, відслідковують ключові події у світі й допомагають студентам осмислити їх завдяки щоденній взаємодії; пов'язують зміст навчальних предметів з автентичними глобальними проблемами й перспективами; виголошують виважені думки про глобальні проблеми й навчають студентів обдумувати їх з різних точок зору.

5. *Педагоги є широко освіченими особистостями, підготовленими для життя у XXI ст.*, вони цілком володіють необхідними уміннями з читання, письма, говоріння й розуміння, а також майстерно визначають рівень таких умінь, необхідний для студентів, щоб вивчати предмет; багато читають професійної й художньої літератури; їм добре відомі сучасні тенденції в культурі, мистецтві, музиці, літературі, вони прагнуть інтегрувати це відповідним чином у зміст освіти; здатні створювати, а також красномовно й переконливо презентувати інформацію у письмовій, усній і цифровій формах; прагнуть спілкуватися декількома іноземними мовами; розуміють як і вміють використовувати мистецькі надбання різних культур для навчання студентів та формування у них умінь виражати власні ідеї і емоції.

6. *Педагоги є членами єдиної команди*, які цінують і поважають багатоманітність думок, ефективно працюють з представниками інших культур, соціальних прошарків, а також колегами, які володіють різним рівнем професійного досвіду; сприймають різні погляди й перспективи, вітають різно-

манітність суджень, здатні до оновлення й розширення власного кругозору; віддані члени професійної спільноти, постійно підвищують професійну майстерність й допомагають у цьому іншим колегам, беручи участь у тренінгах, менторстві, наставництві, рецензуванні тощо.

7. *Педагоги є користувачами інформаційно-комунікаційних й медіа-технологій*, вони досконало володіють комп'ютерними та комунікаційними технологіями; використовують їх для спілкування на національному та міжнародному рівнях; здатні оцінювати, критично вибирати й застосовувати різні форми медіа й ІКТ-технологій у процесі підготовки уроків для максимального залучення студентів до навчання.

8. *Педагоги відповідальні й етичні громадяни*, які етично поведуться зі студентами й іншими членами шкільної громади; усвідомлюють, що рішення, ухвалені на локальному й національному рівнях, мають міжнародний резонанс, а міжнародні тенденції впливають на локальні й національні справи; визнають відповідальність глобального громадянства, приймають етичні рішення, здійснюють відповідальні вчинки, що сприяють сталому розвитку справедливого й мирного світу [6, с. 34—35].

Таким чином, провідні науковці США, Канади, країн ЄС вважають глобальну педагогіку етичним викликом сьогодення, розглядаючи її як міжнародний вимір сучасної методики навчання і викладання у межах формальної й неформальної освіти, що має на меті поглибити розуміння наявних проблем людства, їх вплив на локальному та глобальному рівнях. Головну місію глобальної педагогіки вони вбачають у наданні допомоги людям як активним громадянам глобальної спільноти щодо визначення своєї ролі у колективній та індивідуальній відповідальності за встановлення соціальної й економічної справедливості для всіх, а також за захист і збереження Земної екосистеми. Саме глобальна педагогіка, на їх думку, і є ключовою концепцією, що лежить в основі цієї місії.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що глобальна освіта є процесом індивідуального й колективного розвитку, що приводить до трансформації суспільства та самотрансформації індивіда. Це перманентна соціалізація, під час якої набуття індивідом діяльнісних та емоційних компетенцій для аналізу навколишньої дійсності й критичного мислення сприяє його становленню як активного соціального громадянина. Саме у такому контексті актуалізується соціалізуюча функція освіти, котра має сприяти неупередженій поінформованості учнів і студентів про реальний стан справ у світовому контексті. Очевидно, що організація креативної та раціональної дискусії про альтернативні підходи до майбутнього розвитку світу потребує нових методів формування курікулуму, що відповідає сучасним національним ініціативам у багатьох країнах щодо інноваційного конструювання навчальних планів і програм з урахуванням принципів гнучкості, відкритої перспективи, оновлення змісту та застосування інтерактивних методів навчання.

Отже, глобальну освіту й глобальну педагогіку можна охарактеризувати як педагогічну перспективу майбутнього розвитку освіти в цілому, адже для

забезпечення успішного життя у глобалізованому взаємопов'язаному світі вони допомагають сучасній людині усвідомити свою роль у ньому, зрозуміти комплексність взаємозв'язків загальних соціальних, екологічних, політичних і економічних проблем людства, генерувати нові теоретичні підходи й практико-технологічні шляхи їх вирішення, навчитися конструктивного діалогу на локальному, регіональному, міжнародному рівнях. Водночас, сприйняття концепції глобальної освіти не позбавлено критичних зауважень і сумнівів, що насамперед пов'язано з різним розумінням сутності освіти, її місії, а також явища глобалізації.

Список використаних джерел

1. Боткин Д.У. Инновационное обучение, микрокомпьютеры и интуиция / Джеймс У. Боткин // Перспективы. Вопросы образования. — 1983. — №1. — С. 39—47.
2. Мясников В.А. Глобализация и образование в XXI веке / В.А. Мясников. Основные тенденции развития образования в современном мире: Сб. науч. трудов Института теории и истории педагогики РАО. — Москва, 2006. — С. 160—175.
3. Сластенин В.А. и др. Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; под ред. В.А. Сластенина — М.: Издательский центр «Академия», 2002. — 576 с.
4. Хенви Р. Достижимая глобальная перспектива: пер. с англ. — Рязань: Изд-во РГПУ, 1994. — 92 с.
5. Brown D. Meeting Teachers' Global Education Resource Needs with Strategies and Supports / [D. Brown, D. Prieswerk, M. Sand, I. Stocco, A. Young]. — Ontario. — Ontario Council for International Cooperation, 2005. — 37 p.
6. Devlin-Foltz B., McIlvaine S. Teacher Preparation for the Global Age: the Imperative for Change / B. Devlin-Foltz, S. McIlvaine. — Longview Foundation for Education in World Affairs and International Understanding, Inc., 2008. — 40 p.
7. Global Education Guidelines: A Handbook for Educators to Understand and Implement Global Education /ed. Miguel Carvalho da Silva. — The North-South Centre of the Council of Europe: Lisbon, 2008. — P. 20.
8. Global Education in Europe to 2015: Strategy, Policies and Perspectives. Outcomes and Papers of the Europe-wide Global Education Congress at Maastricht, the Netherlands, 15—17 November 2002 / eds. E. O'Loughling, L. Wegimont. — The North-South Centre of the Council of Europe: Lisbon, 2003. — 202 p.

Наталія Авшенюк

Глобальна педагогіка — методологічний виклик сучасності

Запропоновано авторське визначення сутності глобальної освіти і глобальної педагогіки, як міжнародного виміру сучасної методики навчання і викладання, метою яких є формування розуміння глобальних проблем людства, їх вплив на локальному та глобальному рівнях. На основі аналізу документів міжнародних організацій та досліджень вчених ЄС, Канади і США охарактеризовано концепцію глобальної освіти, розкрито сутність глобальної компетентності педагога.

Ключові слова: глобалізація, глобальна освіта, глобальна педагогіка.

Nataliya Avshenyuk

Global Pedagogy – Methodological Challenge of Modernity

The article provides a definition of the essence of global education and global pedagogy, as the international dimension of modern methods of teaching and learning, which aim to provide an understanding of global problems of mankind, their impact on the local and global levels. Based on the analysis of the documents of international organizations and European, American and Canadian scientists' researches the concept of global education is described, the nature of the global competence of teachers is disclosed.

Key words: *globalization, global education, global pedagogy.*